

İslam'ın, Kadınların Kamusal Alanda Çalışmasına Bakışı

Received/Geliş: 10/06/2017
Accepted/Kabul: 17/10/2017

Mustafa TUNÇER*

Öz

İslam, kadınla erkeğin insanlık, fazilet, Allah'a kul olma bakımından eşit olduğunu vurgulamış, yaratılıştan gelen farklı kabiliyetlerini göz önüne alarak toplum hayatında işbölümünü öngörmüştür. Söz konusu bu işbölümünde öncelikleri belirlemekle beraber ihtiyaç hâsıl olduğunda erkek ve kadın arasında rollerin değişmesine de kapıyı açık tutmuştur. Hz. Muhammed ve halifeler döneminde kadınların içtihadta bulunarak fetva verdikleri, hâkimlik yaptıkları, savaşa katıldıkları, yönetimin kararlarını etkileyecek siyasi faaliyetlerde buldukları bilinmektedir. Bu çalışmada İslami açıdan kadının kamuda çalışmasına dair yasaklayıcı, kesin ve bağlayıcı deliller bulunmadığı; aksine kamu görevinde bulunabileceğine işaret edendeliller tartışmaya açılacaktır. Tarihi süreç içerisinde kadının kamuda nispeten az istihdamı, devlet başkanlığı görevinde ise neredeyse hiç bulunmamış olması, sadece müslümanlara has bir konu olmayıp tüm insanlığın meselesidir.

Anahtar kelimeler: İslam, kadın, kamusal alan, kadın istihdamı.

* Yrd.Doç.Dr. Giresun Üniv. İslami İlimler Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi
E-Mail: mustafatuncer061@hotmail.com

View of Islam to Public Field Work of Women

Abstract

Islam, emphasises equality of in terms of humanity, virtue, servitude to God; foresees work sharing in life of society taking into account different abilities from genesis. In other words, this division of labor keeps the door open for changing roles between men and women the when need arises with determinig priorities. During the period of Muhammed and Caliphate, it is known that women are involved in political activites that affirm their decisions in the ijihad, granting fatwa, conducting judgship, participating in the war, and making decisions of the administration. In this study, will be discussed there is no definite and binding evidence on the Islamic aspect of womens work in the public sector; on the contrary, there is evidence that there can be a public office. In the historical process, the relatively low employment of women in the public sector and the fact that they are almost neverfound as a president is not only a matter for Muslims, but a matter of all humanity.

Keywords: Islam, woman, public space, employment of woman.

Giriş

İslam'ın kadın konusundaki yaklaşımını anlayabilmek için öncelikle Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in (sav) sahih sünnetine bakmak sonra da toplum nezdindeki kadının sosyal konumunu incelemek gerekir. Kur'an'ın değişik surelerinde kadının yaratılışı başta olmak üzere onun dini, hukuki, sosyal ve ekonomik alanlardaki hak ve sorumlulukları ya da Allah'a kul olma açısından erkeklerden hiçbir farkının olmadığı, ancak Allah katında üstünlüğün sadece takvaya yönelik tutum ve davranışlara bağlı olarak şekillendiği gibi daha pek çok alanda ayetler¹ yer almaktadır.

İslâm dünyasındaki pek çok düşünürün bir şekilde “erkek-kadın” konusuyla ilgilendiğini söylemek mümkündür. Müslüman aydın üzerinde oluşturulan ciddi baskılar, İslâm ve Müslümanlara yönelik sataşmalar ve töhmetler, İslâm'ın kadın özgürlüğünün önünde bir engel oluşturduğu yönündeki iddialar, Müslüman düşünürleri bu konuda düşünmeye sevk etmiştir. Bu konu, günümüzde dahi, Batı Dünyasında İslâm'ı karalamaya yönelik kullanılmakta olup, bu yüce dinin, kadın düşmanı olduğu propagandası yapılmaya devam edilmektedir. Doğal olarak da Müslüman aydınlar, bu konuda üretilen iddia ve iftiraları cevaplandırmaya çalışmıştır. Söz konusu bu batılı aydınlardan bazıları vicdanlarının sesine kulak vererek Müslüman olan, bir kısmı ise ihtida etmediği halde eserlerinde İslâm'a ilişkin insafli atıflarda bulunan batılı bazı ilim adamları da Müslüman aydınlara bu hususta destek vermişlerdir. Müslüman toplumun bir kısmının zihinlerinde de, Kur'ân-ı Kerim'de kadın-erkek hakkındaki hükümlerin farklılığı sebebiyle, İslâm'ın erkeğe, kadına nispetle daha fazla kıymet atfettiği şeklinde bir algı bulunmaktadır (Demirel, 2016: 63-64). Kadının değerini düşürücü, aşağılayıcı bu algının düzeltilmesi akl-ı selim sahibi her Müslüman için elzem bir durum oluşturmaktadır.

Kur'an- Kerim, kadın ve erkeği insani yönleriyle tamamen eşit görmekte ve ayetlerde onlara hitap ederken bu durum göz önünde bulundurulmaktadır. *“Ey insanlar, sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan eşini yaratıp ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinizden korkun,”* (Nisa, 4/1). Ayrıca her iki cinsten *“... Erkek ve kadından her kim inanarak faydalı iş yaparsa...”* (Mü'min, 40/40) karşılığının cennet olduğu ve hayırlı işlerde yarışmaları gerektiği (Bakara, 2/148; Mâide, 5/48) vurgulanmaktadır.

İslam'ın kadına bakışı noktasında iki zıt görüş son yıllarda adeta birbirleriyle yarışmaktadırlar. Bir taraf İslam'ın kadına değer vermediği, onu aşağıladığı, erkeği kadından üstün tuttuğu gibi iddialarda –hatta delilleri Kur'an ve sünnetten- bulunurken; diğer taraf da bu

¹ “Allah yanında en üstün olanımız, (günahlardan) en çok korunamızdır.” (Hucûrât, 49/13) “Erkek veya kadından her kim inanarak güzel işler yaparsa, işte öyle kimseler cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.” (Nisa, 4/124; Ayrıca bkz. Nisa, 4/32; Tevbe, 9/71; Nahl, 16/97...)

iddiaların aslının olmadığını, İslam'ın kadına en yüksek değeri verdiğini, kadını erkekle bir tuttuğunu yine aynı ayet ve hadislerle beraber ispatlamaya çalışmaktadır.

Kadın konusunda en fazla tartışılan ve kadının konumunu belirlemede esas olan konuların başında, erkeklerin kadınlar üzerinde hâkimiyeti ve aile reisliği, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk sayılması, mirasta erkeğe tanınan hakkın yarısının kadına tanınması, erkeğin birden fazla kadınla evlenebilmesi, boşama hakkının erkeğe verilmesi ve kamuda kadının çalışması gelmektedir.

Kadın ve erkeği her yönüyle eşitlemeye çalışmak fitrî olmadığı gibi mümkün de değildir. Biyolojik farklılıklar kadın ve erkeği birbirinden ayırmakta, birbirini tamamlayan iki ayrı unsur olarak insan cinsinin hayatietini devam ettirmesini sağlamaktadır. Nitekim yaratılıştan gelen farklılıkların üstünlük olarak algılanışı “*üstünlük takvadadır*” (Hucûrat, 49/13) ayeti ile tamamen reddedilmektedir. Gerek yaratılış ve gerekse hak ve sorumluluklar yönünden erkeklerle eşit konumda olan bir kadın portresi çizen Kur'an-ı Kerim, Allah katında yegâne ayırt edici kriterin takva olduğuna vurgu yapmaktadır. Takva, kısaca Allah'ın emir ve yasaklarına uyma konusunda kişinin hür iradesiyle yaptığı bilinçli tercihleri ifade eder.

İnsanların iradeleri dışında, kalıtım yoluyla bu dünyaya getirdikleri bir takım özellikleri ve farklılıkları vardır. Ne var ki, kuvvet ve iktidar sahipleri, bu farklılıkları zaman zaman başkalarına karşı zulüm aracına dönüştürmüşlerdir. Mesela insanlık tarihi, soy taassubunun ve üstün ırk iddialarının katliama varan zulümlerine şahit olmuştur. İnsanlık kast sisteminden siyah-beyaz tenli ayırımına kadar pek çok haksızlıkla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Üstelik bu cahili taassup hâlâ varlığını sürdürmektedir (Şekerci, 2015: 50). Yukarıda verilen ayet bu konuda insanların kendi aralarında ya da başkaları için düşünce planına alıp üstünlük kriteri olarak gördükleri renk, dil, cinsiyet, soy-sop gibi kavramların Allah nezdinde herhangi bir değerinin olmadığını ve kadını erkekten sonra ikinci sıraya koyan anlayışın geçersiz olduğunu vurgulamaktadır.

Diğer taraftan farklılıkları görmemezlikten gelerek kadın için ayrı bir konumlandırma arayışı da yaratılışa ait gerçeklerle tezatlık teşkil eder. Bu konudaki kadın-erkek farklılığına Yüce Allah şu şekilde dikkat çekmektedir: “*Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeylere göz dikmeyin. Erkeklerle de kazandıklarından bir pay var, kadınlara da kazandıklarından bir pay var. Allah'tan O'nun lütfünü isteyin. Kuşkusuz Allah her şeyi bilendir*” (Nisa, 4/32).

Allah, insan soyunun devamı için farklı fizyolojik özelliklerle donattığı kadın ve erkeği; birbirlerinde sükûn bulmaları ve aralarında sevgi ve merhamete dayalı bir ilişkinin oluşabilmesi için adeta birbirleriyle örtüşen bir kimlikle yaratmıştır (Rum, 30/21). Fizyolojik farklılıkların oluşturduğu bu tamamlanmışlık, kadına anneliği hazırlayan biyolojik farklılıkları ve dış

görünümünden kaynaklanan çekiciliği tanırken (Al-i İmran 3/14); erkeğe fiziki güç ve gücün hayata geçirilmesine imkân sağlayan özellikleri sağlamıştır (Şekerci, 2015: 43).

Erkekle kadın yaratılış itibariyle farklı donanımda olsalar da idari yetenekli, karar dağıtan, ağır yükler kaldıran ve savaşlarda dövüşen veya erkeğe ait diğer fonksiyonları oldukça ehil olarak yerine getiren bir kadın bulunabilir. Karşı cenapta da yemek pişirebilen, ev işlerinde oldukça mahir, çocuklarına karşı annelik şefkati ve duygularına sahip veya hissi olarak çok kararsız ve değişen halet-i ruhiyesinin gidip geldiği bir erkeğin de mevcudiyeti az da olsa bulunabilir. Hadisenin mantıki sonucu her cinsin kendi cinslerinin kabiliyetlerine sahip olduğudur. Fakat bu husus, erkek ve kadının tamamen birbirlerinin benzeri olmadığını ispat etmez. Bu benzerlik, kesinlikle onların karakterleri, hisleri veya zevklerinde bir farklılık meydana getirmez (Afzalur Rahman, 1996: II, 50).

İslam toplumlarındaki uygulamaların her zaman yukarıda belirtilen esaslara uygun olarak şekillendiğini söylemek mümkün değildir. Bazen kökleşmiş ataerkil /pederşahi aile anlayışı ve bu anlayış çerçevesinde kısıtlayan telakki, ayet ve hadislerin yorumlanmasına dayandırılmak istenmiş, bazen de sıhhati şüpheli hadislere yaygınlık kazandırılarak bu yorumlara uygun bir zemin hazırlanmıştır. İnsanlara uğursuzluk getiren varlıklar arasında kadının da sayıldığı “Üç şey uğursuzluk getirir: Ev, kadın ve at” (Buharî, “Cihad”, 47; Müslim, “Selam”, 115-120; Ebu Davud, “Tıb”, 24) hadisi, bunun örneklerinden biridir. Bu hadis, her şeyden önce Hz. Peygamber (sav)’in İslam’da uğursuzluğun olmadığını belirten beyanıyla çelişmektedir (Buharî, “Tıb”, 43; Müslim, “Selam”, 110-114). Bir başka örnek; namaz kılanların önünden merkep, kara köpek ve kadının geçmesi durumunda namazın bozulacağını ifade eden hadistir (Müslim, “Salât”, 50; Ebu Davud, “Salât”, 109; Tirmizî, “Salât”, 136). Hz. Aişe bu hadise şiddetle itiraz etmiş ve “Bazen Resülullah namaz kılarken ben onunla kiblesi arasında yatmış olurum, secde etmek istediğinde ayaklarıma dokunurdu, ben de onları çekerdim”, demiştir (Buharî, “Salât”, 108; Müslim, “Salât”, 51; Ebu Davud, “Salât”, 111).

Kadınların kamusal alanda çalışmasının caiz olup olmamasına ilişkin konumuza geçmeden önce kadın konusu üzerinde öteden beri geleneksel yaklaşım ile modern bakış arasında tartışılan hususları aşağıda gündeme alıp kısaca irdelemenin konunun anlaşılmasına katkı sağlayacağı kanaatindeyim.

1- Erkeklerin Kadınlar Üzerinde Hâkimiyeti ve Aile Reisliği

İslam, başta Cahiliye Arap toplumu olmak üzere eski kültürlerde yer alan erkeğin kadın üzerindeki mutlak egemenliğini kırmakla kalmamış, ortaya koyduğu ilke ve kurallarla onun kendine özgü kişiliğini güvence altına almıştır.

Tarihsel süreç içerisinde bütün toplumlarda kadın haklarının korunması ve sosyal hayatta dengenin sağlanması konusu kimi zaman kültürel ortamdan, kimi zaman toplumsal yaşamdaki çifte standartlardan, kimi zaman dini ve hukukî metinlerden, kimi zaman kadının fizikî zayıflığından dolayı daima çok tartışmalı bir mevzu olmuştur (Coşkun, 2011: 78-79). Günümüzde kadınların karşı çıkıp eleştirdikleri sosyal konum açısından kadın ve erkek kimlikleri ve rolleri konusundaki sorunların temeli Kur'an kaynaklı olmaktan ziyade toplum tarafından belirlenmiş ön kabuller/gelenekler olduğu görülmektedir.

Her sosyal oluşumun fertleri arasında grup içi işleyişin sağlanabilmesi için yetkilendirilmiş birinin önderlik yapması gerektiği gibi aile içinde de görev ve sorumlulukların düzeninin gerçekleştirilebilmesi için fertlerden birinin lider/reis olması gerekir. Nitekim Kur'an'a göre bu görev antropolojik yapısının sertlik, dayanıklılık, azim, direniş ve fiziksel donanım gibi yönlerden kadından farklı olan erkeğe verilmiştir. *“Allah, insanları birbirinden üstün kıldığı ve mallarından harca(yıp kadınların geçimini sağla)dıkları için erkekler, kadınlar üzerinde yöneticidirler”* (Nisa, 4/34). Ayette geçen yönetici anlamındaki “kavvam” ifadesi, koruma ve yönetme yetkilerine müştereken sahip olmayı ifade etmektedir. Aile reisliğinin kocaya verilmesi, toplumun bu en küçük biriminde ortaya çıkacak karmaşayı önleme ve huzuru sağlama hedefine yöneliktir. Dolayısıyla burada ontolojik bir üstünlükten ziyade fonksiyonel bir yetki farklılığının söz konusu olduğunu söylemek gerekir (Fazlurrahman, 1993: 93). Bu genel kural, olağanüstü durumlarda rollerin değişmesi durumunda, yetenek ve harcama yükümlülüğünün yer değiştirdiği münferit örneklerde farklı bir durumun ortaya çıkmasına engel teşkil etmez. Nitekim bazı çağdaş İslam âlimleri, harcama yükümlülüğünün yer değiştirebildiği zamanımızda bu kuralın değişmez olmadığını (Vedud, 2000: 100-108; Fazlurrahman, 1993: 93-94) ifade etmektedirler.

Yukarıdaki ayette ifade edilen erkeğin bir derece üstünlüğü, mutlak anlamda bir üstünlük ölçüsü olmayıp, insanların birbirine karşı bazı yönleriyle tercihi ifade etmektedir. Bu bağlamda kadın ve erkeklerin yaratılıştan sahip oldukları farklılıklar, özellikle erkeğin kadına karşı egemen olma gibi bir sonuç ortaya çıkarmamaktadır.

Herkesin amir, işveren, müdür, âlim olması nasıl imkânsız ise, eşitliği sağlama düşüncesiyle ailede hem erkeğin hem kadının aynı anda reis olmasını istemek de o nispette imkânsızdır. Tarih boyunca şayet reis erkek değil de kadın olmuş olsaydı, bu defa da kadının reisliği sorgulanacaktı (Kırbaçoğlu, 1991: 273).

Kaldı ki, erkeğin aile reisi olması kadına tahakküm veya hegemonya anlamına gelmemektedir. Ailede erkekle kadın arasında karı-koca ilişkileri dışında birbirini tamamlayan, birbirine destek veren iki inanan, iki “insan” olarak bakılmakta olduğunu gösteren pek çok ayet

(Tevbe, 9/71; Ahzab, 33/35; Muhammed, 47/19; Al-i İmran, 3/195) görmemezlikten gelinemez. Dahası bazı ayetlerin iniş sebebi irdelendiğinde kendilerinin bağımsız bir birey olduklarının farkında olan bazı kadınların da olduğu ve haklarını yedirmemek için bazı girişimlerde buldukları görülecektir. “Sözünü Allah’a işittiren kadın” olarak isim yapan Havle bint Huveylid’dir. Genç ve güzel iken kendisiyle evlenen, güzelliği kaybolduğunda “zıhar”² yapan kocasını şikâyet eden ve bu konuda Hz. Peygamber’le tartışan bu bayanla ilgili ayet nazil olması dikkat çekicidir. Hatta ilgili ayetin bulunduğu sureye bu yüzden “Mücadele” adı verilmiştir.³

Kur’an-ı Kerim reislik görevini iki şarta bağlamaktadır. Bu iki şart ortadan kalktığında reislik görevinin de ortadan kalktığından kuşku etmemek gerekir. Zira hüküm illete bağlıdır. İlet kalkınca hükmün de kendiliğinden ortadan kalkacağı açıktır. Tıpkı su bulunmayınca teyemmüme başvurulması, su bulununca teyemmümün geçerliliğini yitirmesi gibi. Eğer toplumsal şartların gelişmesi sonucu, erkek, ayette söz konusu edilen şartları yerine getiremezse, yöneticilik görevine hak talep edemez. Yalnız şu hususu da hemen belirtelim ki, yöneten ister erkek ister kadın olsun, bu birinin diğerinden üstün olduğu anlamına gelmez (Akdemir, 1991: 268) Bu durum, üstünlük probleminden çok toplumsal bir algı konusudur.

2- Kadının Siyasi Hakları ve Kamusal Alanda Çalışması

Erkek egemen bir toplumun bütün kurum ve kuruluşlarıyla kadın üzerinde hegemonyasının sürdüğü bir sırada gönderilen İslamiyet, kadınların aleyhindeki erkeklerin söz konusu tartışılmaz üstünlüğünü ortadan kaldırmanın yanı sıra her türlü haklarını teslim etmiştir. Ezilmişliğin her yönüyle yansıdığı ve yaşandığı kadın imajının hızla silinmeye çalışıldığı yeni sistem, kadınların lehine her türlü hak ve hukukun tesis edildiği yeni dönemde kadınla erkeğin insan olma noktasında eşit ama farklı olduğu gerçeğinden hareketle ele alan bir temele sahiptir.

Yüce Allah Kur’an’da erkek veya kadın arasında hiçbir ayrıma gitmeden iyi ve yararlı eylemlerde bulduklarında her birinin mükâfatlandırılacağını ifade etmektedir. *“Rableri onlara karşılık verdi: “Ben, sizden erkek kadın, hiçbir çalışanın işini zayi etmeyeceğim. Hep birbirinizdensiniz. Göç edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolunda işkence edilenler, vuruşanlar ve öldürülenler... Elbette onların kötülüklerini örteceğin ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım”* (Al-i İmran, 3/195).

² Zıhar, Kocanın hanımına; “Sen bana annemin sırtı gibisin” demesidir (İsfahani, 2012: 664).

³ Bu konuya ilişkin benzer rivayetlerden birisi şöyledir: Havle, kocasının kendisi için “Senin sırtın benim için artık annemin sırtı gibidir” demesini Resulullah’a şikâyet eder. Hz. Peygamber’in “Bu konuda bana herhangi bir şey vahyedilmedi” demesi üzerine Havle, “Ey Allah’ın Resülü, sana her konuda vahiy geliyor da sıra benim durumuma gelince vahiy sükût mu etti?” cevabını verir. Hz. Peygamber yine “Dediğim gibi bu konuda herhangi bir vahiy gelmedi” deyince Havle de “Ben de şikâyetimi Allah’ın elçisine değil, Allah’a arz ederim” der ve bunun üzerine ayet iner: “Allah kocası hususunda seninle tartışan ve durumunu Allah’a şikâyet eden kadının sözünü işitmiştir. Zaten Allah sizin ikinizin arasında geçen konuşmalarınızı işitiyordu. O her şeyi işiten ve her şeyi görendir.” (Mücadele, 58/1. Rivayet için bkz. Taberî, 1988: XXVIII, 3).

Yöneticiliğe talip olacak kişilerin bilgi, beceri, yetenek ve tecrübesiyle daha ileri seviyede bir donanımına sahip liyakatli kişilerden seçilmesi gerektiği görüşü herkesçe onaylanan genel bir kabuldür. Birçok çağdaş müslüman araştırmacı, yöneticilikte en önemli şartın liyakat olduğunu göz önünde bulundurarak kadınların devlet başkanlığı dâhil her kamu görevini üstlenebileceklerini, imamlığın ve ordu komutanlığının bizzat devlet başkanı tarafından yapılmasının gerekmediğini (Öztürk, 2016: 109-110) ileri sürmüşlerdir.

Sosyal hayatta erkek ve kadının türlerine ait yaratılış özelliklerine, fiziksel yetenek ve kabiliyetlerine göre hayatın her aşama ve alanında çalışmaları, yaşam için gerekli ihtiyaçlarını giderecek iş ve eylemlerde bulunmalarından daha doğal bir şey olamaz. Sahip oldukları fiziksel yetenekler göre kadın için öncelik; ev hayatının düzenli işleyişi, çocuk bakımı, eğitimi ve hayata hazırlanması olurken; erkeğin öncelikli işi de fiziksel kabiliyetlere/güce göre daha çok ev dışında üstleneceği her türlü iş ve eylemler olmaktadır.

Hangi tür görev olursa olsun o göreve atanacak kişide öncelikle aranması gereken şartlardan birisi liyakat ve ehliyettir. Kur'an'ın "*emanetleri ehline veriniz*" (Nisa, 4/58) şeklindeki hükmü gereğince görev ve sorumluluk üstlenecek olanların bilgi, kabiliyet, yetenek, tecrübe, yaş, güç, duygusal durum vs. bakımından ehil kişilerden seçilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Yöneticilik görevinin bir emanet olduğunu bildiren Hz. Muhammed (sav) de kendisinden idarecilik görevi isteyen Ebu Zer'e kendisinin zayıf olduğunu vazifenin sorumluluğunun büyük olduğunu belirterek (Müslim, "İmare", 4) görev vermemiştir. Şu halde hukuki bir kimliği temsil eden ehliyetin, ayet ve hadislerde cinsiyet ayrımına tabi tutulmadan kadına verilmesi konusunda bir engelleme bulunmadığına göre bu göreve gelecek olanların kadın da olabileceği anlaşılmaktadır.

Kadının kamusal alan dışında da gerektiğinde çalışması konusunda İslami kaynaklarda bir engelleme söz konusu edilmemiştir. Kadın dilediğinde evin geçimine katkı sağlamak üzere özel alanlarda çalışmasına dair Asr-ı saadet'ten başlamak üzere İslam tarihinde bunun çok örneklerine rastlamak mümkündür. Kaynakların ifadesine göre meslekleri ile bilinen 72 sahabe bulunmaktadır. Bunlardan biri de deri tabaklama işinde çalışan Hz. Muhammed'in eşi Zeyneb bint Cahş'tır (İbn Sa'd, 1968: VIII, 108; Müslim, "Nikâh", 9).

Kamusal alanda erkeğin çalışması hiçbir şekilde tartışmaya açılmazken, kadının iş hayatındaki varlığı ve konumu tartışma yaratmaktadır. Kaynaklara bakıldığında bu tartışmanın, bağlayıcı naslardan çok; örf, adet ve ihtiyaca dayandığı anlaşılmaktadır. Kamu görevi daha çok icra, idare, kaza, savunma ve teşri gibi alanlarda gerçekleşmektedir. Kadının içtihat alanındaki faaliyetleri konusunda önemli bir karşı görüş mevcut değildir. İlk devrin Müslüman kadınları

arasında erkeklere benzer ilmi faaliyetlerde bulunan Hz. Aişe gibi müçtehit kadınlar yetişmiştir (Karaman, 1991: 289).

İslam hukukuna göre kadın askerlik yapmak ve savaşa katılmakla mükellef değildir (Topaloğlu, 2016:323). Savunma konusunda kadınların, Hz. Muhammed hayattayken ordunun geri hizmetlerinde, gerektiğinde fiilen savaşa katıldıkları bilinmektedir. Nesibe el-Maziniyye adındaki bir kadın ikinci Akabe biatına katılmış, Uhud savaşında Müslümanların yenilgiye uğradığı bir zamanda elinde kılıcıyla Hz. Peygamber’i korumuştur. Yine aynı kadın sahabe Yemame savaşına katılmış ve büyük yararlar sağlamış, ancak on iki yerinden yaralanmıştır (İbn Hacer, 1995: IV, 403). Ayrıca Uhud ve Huneyn savaşlarına katılan Ümmü Süleym ve Ümmü Harâm, Uhud’a katılan Ümmü Salit, Hayber Gazvesine iştirak eden Ümmü Sinan el-Eslemiyeye ve birçok gazveye katılan Rübeyyi’ bint Muavviz gibi bayan sahabeleri de savaşlara katılıp yararlık gösteren kadınlar arasında saymak mümkündür (Aydın, 2001: XXIV, 92).

a) Hâkimlik Yapması

Kadınların İslam tarihi boyunca dönemin diğer toplumlarında olduğu gibi genel olarak kamu görevinden uzak tutulduğu bilinmektedir. Gerçi İslam hukukçuları, kadının devlet başkanlığı ve hâkimlik dışında kamu görevi yapmasına umumiyetle karşı çıkmamışlardır. Hz. Ömer’in kadınların devam ettiği Medine Pazarına **Şifa bint Abdullah**’ı denetim görevlisi olarak tayin ettiği kaydedilmektedir. Hâkimlik konusunda ise farklı görüşler ileri sürülmüştür. Malikî, Şafîî, Hanbelî fakihleri arasında ağırlık kazanan görüşe göre kadınlar hâkimlik yapamaz. Hâkimliği şahitlik gibi kabul eden Hanefiler ise had ve kısası gerektiren suçlar dışındaki davalarda kadının şahitlik gibi hâkimlik de yapabileceğini söylemektedir. İbn Cerir et-Taberî ve Hasan-ı Basrî gibi âlimlerle zahirî fakihleri hüküm vermeyi fetva vermeye benzeterek kadınların her türlü davada hâkimlik yapabileceğini (Aydın, 2001: XXIV, 90) ifade ederler.

Kadının hâkimlik yapıp yapamayacağına ilişkin âlimlerin ayrıştığı üç temel nokta aşağıda da açıklanacağı gibi şöyle özetlenebilir. *Birincisi*, kadın hiçbir şekilde hâkimlik yapamaz. *İkincisi*, kadın her çeşit hukukî davalarda hâkimlik yapabilir. Orta yolu bulan *üçüncü* görüş ise, kadın, şahitlik yapabildiği davalarda hâkimlik yapabilir, yani ceza davaları hariç diğer konularda hâkimlik yapabilir.

Pek çok fıkıh âlimi kadının hâkimlik yapamayacağını ifade ettiği birinci görüşü benimser. Bunların arasında daha çok Şafîî, Hanbelî, ve Malikî (bkz., Maverdi, 1966: 130; İbn Kudame, (1342): XI, 380-386; İbn Arabî, ts. III, 1457) âlimleri yer alır.

Kadının hâkimliğinin caiz olmadığını ifade eden bu görüş sahiplerinin aşağıda ifade edileceği üzere kadının devlet başkanlığını kabul etmeyenlerle neredeyse aynı argümanları kullandıkları anlaşılmaktadır (Görgülü, 2014: 205).

İkinci görüş Hanefilerin görüşüdür. Onlara göre kadın hangi konularda şahitlik yapabiliyorsa yani had ve kısas gibi cezaları ihtiva eden davalar hariç mali konularda hâkimlik yapmasında bir sakınca yoktur. Bununla birlikte, Hasan-i Basrî, Taberî ve İbn Hazm gibi âlimler ceza davalarında kadının hâkimlik yapabileceğini kabul ederler. Bazı Şafiiler de bu görevi zaruret haline bağlayıp ehliyetli erkek bulunmadığında kadının hâkimlik yapabileceğini (bkz., Maverdi, 1966: 65; İbn Hazm, 1988: IX, 429-430) ifade ederler.

Üçüncüsü: Zahirilerin görüşüdür. Onlara göre hâkimlik, fetva ve hüküm vermeye benzemesi nedeniyle fetva verme yetkisi olan kadın had ve kısas dâhil her konuda hâkimlik yapabilir. Hukukta *ibaha* (yapılabilirlik) esastır. Aksine bir nas bulunması halinde ancak o görev ya da iş yapılamaz ya da istisna edilebilir. Bu konuda da olumsuz anlamda bir nas olmadığı ve “Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder” (Nisa, 4/58) ayetinde de bir sınırlama bulunmadığına göre, hâkimlik makamını işgal etmesinde bir sakınca olmaması gerekir (Maverdi, 1966: 65; İbn Hazm, 1988: IX, 429-430). Bu ayetin hitap şeklinde erkek ve kadın arasında bir ayrıma gidilmemekte ve her iki cinse yönelik bir ifade olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle Kur'an tarafından hüküm veya fetva vermekle yetkilendirilmiş kişilerin kıyasen hâkimlik görevinde bulunmaları da doğal karşılanması gerektiği kanısındayız.

Kur'an ve sünnette kadının hâkimlik dâhil bazı siyasi görevler alamayacağına ilişkin bir nas bulunmazken, İslam tarihinde siyasi meselelerde hem fikir vermek suretiyle hem de fiilen rol oynamış olan kadının bu tür görevleri yapmasını engellemek, İslam'ın temel prensipleriyle uyumsuzdur (Akkaya, 1991: 250).

Kısacası, hâkimlik görevinin icrasında cinsiyet ayrımına göre bir tanzim yapmaya yönelik her hangi bir nas ne Kur'an'da ne de sahih sünnette yer almadığına göre kadının bu alana ilişkin görevleri ifa etmesini engellemek dayanaksız bir hüküm olsa gerektir.

Kadının hâkimlik yapamayacağını öne sürenler Hz. Peygamber ve Raşid Halifeler döneminde herhangi bir kadının bu göreve getirilmediğini belirterek, bunu kadınların hâkim olamayacağına delil olarak sunmaktadırlar. Oysa pratikte böyle bir uygulamanın olmaması bunun yasak olduğunu göstermez. Hz. Muhammed ya da halifeleri tarafından herhangi bir sahabe kadına hâkimlik görevinin verilmemiş olmasını değişmez bir nas olarak algılamak yerine, o günün toplumsal şartları ve kadına karşı tutumlarının bir yansıması olarak anlamaya çalışmak daha doğru olmalıdır (Görgülü, 2014: 208).

Sonraki dönemlerde sayıları az da olsa bazı kadın hâkimlerden söz edilmektedir. Abbasi halifesi Muktedir'in annesi Seyyide'nin girişimiyle Şûmal ile Harizmşah Muhammed'in annesi Türkan Hatun'un mezalim mahkemesi başkanlığına getirilmeleri örnek olarak verilebilir (Görgülü, 2014: 209).

Kısacası, hâkimlik görevini üstlenecek olanların cinsiyetini ima edecek bir nas olmadığına ve kadının hâkimlik yapamayacağını belgelendirecek aşikâr bir hüküm ne Kur'an'da ne de Resûlullah'ın sünnetinde bulunmadığına göre hâkimlik yapabilmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır. Bu itibarla ihtiyaç duyulduğu zaman ve zeminde mesleğin gerektirdiği eğitim, bilgi ve kabiliyet donanımına sahip kadınlar hâkimlik yapabilirler.

b) Seçme Hakkı

İslam'da toplumu yönetecek kişilerin seçiminde kadın ve erkeğin her iki cinsin hakkı ve görevidir. Aksini ispat edecek herhangi bir delile rastlamak mümkün değildir (Akkaya, 1991: 238). Bu durumda İslam Hukukunun genel kurallarından olan "Eşyada aslolan ibahadır" kuralı gereği aksi hüküm olmadığına göre kadın ve erkeğin bu hakkı kullanmalarında hiçbir beis yoktur. Hz. Peygamber (sav), aralarındaki kadın sayısı az olsa da her iki cinsten Akabe denilen yerde birkaç kez biat⁴ aldığı, bunların bazısında kadınların bulunduğu bilinmektedir (Taberî, 1988, XXVIII: 51-53; İbn Hacer, 1995: IV,457). Söz konusu bu biatların siyasi olmayıp dini olduğu şeklinde zaman zaman dillendirilen itirazlara söyle cevap verilebilir: Hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuk öldürmemek, Peygamber'in emrettiklerine karşı gelmemek (Mümtehine, 60/12) gibi hususlar dini yönlerinden ziyade hukukî ve siyasî içeriklidir. Bu itibarla kadınların Hz. Peygamber'e verdikleri sözün tamamen seçme hakkına dair bir konu olduğu açıkça söylenebilir.

Resûlullah'tan sonra Raşid halifeler döneminde de halifenin dilediği zamanlarda çağırıp istişarelerde bulunduğu (hal ve akd ehli) bir zümre bulunurdu. Yine Hz. Ömer'in zaman zaman fikirlerine müracaat ettiği Şifa Hatun, halife seçimi için aralarında kadınların da bulunduğu Medine halkına danışan Abdurrahman b. Avf örnek olarak sunulabilir. Daha çarpıcı bir örnek de Cemel savaşında ordunun önünde yer alan ve doğrudan siyasete karışma anlamına gelen Hz. Aişe'nin tutumudur (Topaloğlu, 2013: 342).

c) Seçilme Hakkı

Kadın, seçmen olabildiği gibi herhangi bir görevi yapmak üzere tayin edilebilir veya yasama görevini yerine getirmek için parlamento üyesi de seçilebilir. İslam'a göre toplum düzeninin sağlanmasında özellikle önemli kararlar arifesinde istişare yapılması öngörülmüştür.

⁴ Biat/bey'at, devlet başkanına itaat etmek ve ona bağlı kalmak üzere söz vermektir (İbn Haldun, 1982: I, 435).

Nitekim Kur'an'da “Onların işleri aralarında **danışma** iledir” (Şûra, 42/38), buyurulmaktadır. Hz. Muhammed'in de bu emre uygun hareket ettiği⁵ herkesin malumudur.

Siyasi bir katılım örneği teşkil eden “**şûra**”da esas olan, danışılan kişilerin ilgili konulardaki bilgi, beceri, liyakat ve adalet sahibi olmalarıdır (Maverdi, 1966: 31). Bu konuda cinsiyetin gerekçe olarak ileri sürülebilecek hukuki bir dayanağı bulunmamaktadır.

Kadının şûra üyesi, milletvekili gibi üst kariyerli mesleklerde çalışmasına dair olumsuz görüş bildirenlerin yanı sıra çoğu âlim olumlu kanaat içerisinde olmuşlardır (Karaman, 1991: 289). Olumlu kanaat bildiren pek çok araştırmacıdan biri İzzet Derveze'dir. Ona göre kadınların meclise girmesi Kur'an'ın kadına tanıdığı siyasi haklardandır. Şûra meclislerinde görüşülen konular aynı zamanda kadınları da ilgilendirdiği için mecliste erkekler kadar kadınların da görüşlerini sunmaları en doğal haklarıdır (Derveze, 2000: VIII, 408).

Bazı kaynaklarda kadının kamusal alanda görev yapmasına olumlu bakmayan görüşlerin yer alması söz konusu nasların açık ifadelerinden kaynaklanmayıp bu görüş sahiplerinin içinde buldukları sosyo-kültürel ve ekonomik şartların bir yansıması olarak ortaya çıktığını düşünüyoruz. Nasıl ki, her erkeğin her çeşit mesleği layıkıyla icrası mümkün değilse; aynı şekilde hiçbir kadının herhangi bir mesleği gereği şekilde ifa edemeyeceği de söylenemez.

Kısaca, İslam'da kadının, devletin çeşitli kademelerinde toplumla ilgili kamu görevinde bulunması konusunda yasaklayıcı açık bir hüküm bulunmadığına göre kadının herhangi bir kamusal görevi üstlenmesinde bir sakınca olmaması gerekir. Bu itibarla milletin her ferdine, grubuna, kurum ve kuruluşlara dair görüş, düşünce gibi iradenin temsilinin gerçekleştiği parlamento veya mecliste kadınların görev alması doğal karşılanmalıdır.

d) Devlet Başkanlığı

İslam'da kadına dair bir mesele gündeme geldiğinde en fazla tartışılan konuların başında kadınların devlet başkanı olup olamayacağı gelmektedir.

Fıkıhçıların çoğunluğu kadının devlet başkanı olabilmesi konusunda olumsuz görüş beyan etmişlerdir.⁶ Bu âlimlere göre devlet başkanında aranan nitelikler arasında “erkek olma” maddesi zorunludur. Bu görüşü dayandırdıkları temel dayanak, kaynaklarda çokça üzerinde durulan ve “**felah**” hadisi diye bilinen “*Yönetimlerini kadına teslim eden bir toplum iflah olmaz*” (Buhari, “Megazi”, 82, “Fiten”, 18; Tirmizî, “Fiten”, 75), hadisidir. İlk dönemlerde devlet başkanının ordunun başında sefere çıkması, dini görevleri arasında Cuma hutbesini

⁵ Örnek: Hendek Savaşı sırasında Hz. Peygamber ashabıyla istişarede bulunurken Selman-ı Farisî'nin, şehrin etrafında kuyu kazılması önerisini kabul etmiştir (İbn Hişam, 1971: III, 235).

⁶ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. İbn Hazm, 1988: VIII, 421.

okuyup namaz kıldırması, bunlardan bilhassa ikincisi için onun erkek olmanın gerekliliğini kuvvetlendirici delil olarak sayılmaktadır (Aydın, 2001: 90). Oysa devlet başkanı olmanın şartları arasında “erkek”lik şartı bulunmamaktadır (Eskicioğlu, 1994: 103).

Kadının devlet başkanlığına layık olmadığına yönelik ileri sürülen delilleri değerlendirecek olursak öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, devlet başkanının Cuma namazı kıldırma gibi bir görevinin olduğu genel şartlar arasında geçmemektedir (Aktan, 1996: 262). Kaldı ki, devlet başkanı olanların da tamamının namaz kıldırma liyakatinin olup olmadığı da tartışılır.

Her kamu görevi gibi devlet başkanlığı için de liyakatin önemli olduğunu göz önünde bulunduran çağdaş araştırmacılar, kadınların devlet başkanlığı dâhil her türlü görevi üstlenebileceklerini, imamlığın veya ordu komutanlığının devlet başkanı tarafından yapılmasının gerekmediğini (Aydın, 2001: 91) ifade etmektedirler.

Yukarıda ifade edilen felah hadisinin Hz. Peygamber tarafından hangi ortam ve sebebe dayalı ifade edildiğine bakmak gerekir. Kendisi bizzat çevre ülkelerin devlet başkanlarına birer elçi ve mektup göndererek onları İslam’a davet etmiştir. Bunlardan İran hükümdarı mektubu okuduktan sonra parçalayıp atmıştı. Bu haber Peygamber (sav)’e ulaşınca “*onlar da paramparça olsun*” bedduasında bulunmuş, daha sonra hükümdar öldüğünde kızını hükümdar yaptıklarını haber alınca da “*İşlerini bir kadının idaresine bırakan kavim felah bulamayacaktır,*” buyurmuştur. Hz. Peygamber bu sözü söylemesini hazırlayan tarihi sebepler hadisin genel-geçer bir kural değil, belli bir toplumun akıbetini haber vermeye yönelik olduğuna karine teşkil etmektedir. Kısacası bu hadisi “bunu yapan İranlılar felah bulmayacaklardır” veya “devlet başkanlığı görevinde öncelik erkeklere ait iken buna riayet edemeyecek hale gelen toplum felah bulamayacaktır”, şeklinde anlamak en uygun yorum olsa gerektir (Karaman, 1991: 290). Yine bu hadisin, Hz. Aişe’nin Basra’ya yürüyüşü ve Cemel Olayı’na katılması sırasında, onun siyasi hareketine karşı zikredilmiş olması ve daha da önemlisi Hz. Aişe ve beraberindeki müslümanlardan hiç birisinin bu hadisten haberdar olmaması çok ilginçtir (Gürler, 2001: 76). Kısacası farklı şekillerde yorumlanmaya müsait bir hadisin,⁷ kadınların devlet başkanı olmasına karşı aleyhte bir delil olması mümkün değildir.

Fakihlerin çoğunluğu kadının devlet başkanı olamayacağını iddia etmekle birlikte az sayıda da olsa (Muhammed Hamidullah, Hayrettin Karaman, Süleyman Ateş, Müteveli gibi)

⁷ Söz konusu felah hadisi üzerinde hazırladığı makalenin sonuç bölümünde Mehmet Azimli özetle şunları ifade eder: “Hadisin ravisinin güvenilirliği konusunda bazı şüpheler mevcuttur. Asr-ı Saadet döneminde dile getirilmeyen ve o dönemdeki birçok olayda gündeme getirilmediği için hadis muhtemelen siyasi gerekçelerle Şia tarafından uydurulan hadislerden bir olduğu kanaatindeyiz. Birçok insanın bilmesi gereken bir konuyu sadece bir kişinin aktarması ile dini sonuca ulaşmak mümkün değildir” (Azimli, 2002: 422). Kadın ve Siyaset adlı eserinde Ülfet Görgülü de bu konuya ilişkin şu değerlendirmeyi yapar: “Hadisin ravisi Hz. Ebu Bekre’nin Hz. Ömer tarafından şahitliğinin kabul edilmemesi, incelemekte olduğumuz bu rivayetin bir fikhî bir hükme dayanak olabilecek yeterlilikte olmadığını göstermektedir (2014: 115).

bazı çağdaş araştırmacılar kadının devlet başkanı olabileceğini söylemektedirler. Bu araştırmacılara göre en güçlü delillerden birisi “*İnanan erkekler ve inanan kadınlar, birbirlerinin velisidirler, kötülükten menederler, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Allah daima üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir*” (Tevbe, 9/71), ayetidir.

Bu ayet hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan kadınlara da velayet (velilik) hakkı getirmekte ve toplumda değerlerin korunmasını kontrol ve temin vazifesi vermektedir. Kadınların bu görevi hem kadın ve hem de erkeklere karşı yerine getirmek durumunda olduğuna da “*her biri, birbirlerinin velisidir*” ifadesi delil teşkil etmektedir (Karaman, 1991: 291).

Kur'an'da 86 yerde geçen *veli/evliya* kelimesi dost ve koruyucu anlamlarına gelmektedir. Bütün bu ayetlerde kadın ve erkek arasında cinsiyet bakımından bir ayırımı gidilmemekte ve sadece inanç yönünden kişiler arası dostluktan söz edilmektedir.

Kadının devlet başkanı olabileceğine ilişkin en güçlü delil, aleyhinde hiçbir olumsuz ifadenin bulunmadığı Seba Melikesi “**Belkıs**”tır. Bu konuya dair Neml suresinde yer alan ayetlerde anlatıldığına göre Hz. Süleyman, Yemen'de bir kadın hükümdarın ve kavminin Güneşe taptıklarından haberdar olur ve kendilerini hak dine davet etmek üzere bir mektup gönderir. Mektubu alan Belkıs, danışmanlarını toplayıp fikirlerini sorar. Onlar, savaşı göze aldıklarını, alınacak karara uygun hareket edeceklerini bildirdikten sonra Belkıs, meseleyi savaştan hediye göndermek suretiyle halletmek ister. Daha sonra da bizzat kendisi Hz. Süleyman'ın yanına varır ve “*Rabbim, ben kendime zulmetmişim, fakat şimdi Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oluyorum*” (Neml, 27/22-44) diyerek, hak dini kabul ettiğini açık bir şekilde ifade eder.

Bu tarihi hadise İslam öncesine ait olmakla birlikte Kur'an-ı Kerim'de anlatılmakta, müslümanların bundan ibret ve örnek almaları istenmektedir. Belkıs yönetiminin aleyhine hiçbir şey söylenmemekte, onun bilgisini, ileri görüşlülüğünü, yönetim becerisini gösteren sözleri ve davranışları nakledilmekte ve bir ülkeyi kadının yönetmesinin kötü sonuçlar doğuracağına ait bir işarete bile yer verilmemektedir (Karaman, 1991: 291). Bu itibarla bu kıssada kadınların da devlet başkanlığı görevini ifa edebileceğine dair güçlü bir veri olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bu vakayla ilgili klasik dönemin yorumlarına bakıldığında Belkıs'ın güneşe tapan gayrimüslim bir kişiliğe sahip olması, dolayısıyla müslümanlara örneklik teşkil edemeyeceği ve kadının devlet başkanlığı görevi yapabilmesi için yeterli delil oluşturmadığı (Alusî, 1985: XI, 282-283; İbn Kesir, 1983: VI, 200) görüşü hâkimdir.

Klasik ve modern dönem yorumcuları arasında önemli ayrılmaya yol açan Belkıs'ın devlet başkanı göreviyle ilgili kısaca şu söylenebilir: Klasik dönem müfessirleri Belkıs'ın demokratik ve adil yöneticiliğini, ileri görüşlülüğünün yanında idari konulardaki liyakatini ön plana çıkarırken (İbn Kesir, 1983: VI, 200); modern dönem yorumlarında ise onun sonradan Müslüman olması da dikkate alınarak ülkenin meselelerini dirayetli, başarılı yürüttüğü ve demokratik sistemin gereklerinden olan “şûra” ilkesine göre hareket ettiği vurgulanmaktadır (Yazır, 1979: V, 3672-3676). Ayrıca bu kraliçenin devlet başkanlığı görevinin aleyhinde herhangi bir şey söylenmeyip sükût edilmesi, hatta iyi bir yönetici olduğunun vurgulanması bir anlamda onay anlamına gelmektedir.

İslam dininin ortaya çıkışından sonra önceki toplulukların veya devletlerin uygulamalarının (Şer'u men kablena) delil teşkil edip edemeyeceği konusu İslam âlimleri arasında ihtilafa yol açmıştır. Şirazî, Gazalî ve İbn Hazm gibi ulemaya göre eskilerin uygulamalarına göre amel edilmez. Ancak pek çok kelam âliminin yanı sıra Hanefî, Şafiî ve Malikî fıkıhçılarına göre amel edilebilir (Şevkanî, 1992: 401).

Kadının devlet başkanı olmasında bir sakınca bulunmadığına en güçlü kanıt Hz. Aişe'nin, birçok ünlü erkek sahabenin önünde Cemel vakasında ordu komutanlığı yapmış olmasıdır. Ayrıca Hz. Muhammed'in en yakınında bulunan bir kişi olarak devlet başkanlığı görevi olmasa da en azından yöneticilik konumunda bulunan bir kişi olarak Hz. Aişe'nin şayet bu konuda yasaklayıcı bir hüküm bulunması halinde üstlendiği ordu komutanlığı görevini almaması gerekeceğini de burada hatırlatmak gerekir.

İslam tarihinde birçok kadının, devlet başkanlığı veya benzeri üst kademe yöneticiliği görevinde bulunduğu bilinmektedir. Bu kadınlardan biri, 1047-1138 yılları arasında Yemen'de hüküm süren Süleyhiler hanedanlığında bir süre devleti idare eden Hürre es-Süleyhiyye'dir. Aynı şekilde Delhi'de Sultan Şemseddin İltutmüş'un 1236'da ölümünden sonra devleti dört yıl kızı Raziye Begüm yönetmiştir. Eyyübi hükümdarı Necmeddin Eyyub'un karısı hükümdar Şecerüddür de hükümdar olmuş; adına hutbe okunmuş ve sikke bastırılmıştır. Keza İran'da hüküm süren Türk Atabeyi Boz-aba'nın eşi Zahide Hatun ve Salgurlular'ın son hükümdarı Abiş Hatun da (Aydın, 2001: XXIV, 91) örnek olarak zikredilebilir

İslam tarihinin hemen her döneminde kadınların siyasi hayatta etkin rol aldıklarının örnekleri de vardır. Bilhassa Türk hanedanları arasında hükümdar eşlerinin veya annelerinin etkin biçimde devlet işlerine karıştığı bilinmektedir. Tuğrul Bey önemli işlerini hanımı Altun Can'a danışır. Melikşah'ın iki eşi Terken Hatun ve Zübeyde Hatun'un hakan üzerinde önemli etkileri vardı. Abbasiler'de Halife Mehdi -Billah'ın hanımı ve Musa el-Hadî ile Harun er-

Reşid'in annesi Hayzürân, Osmanlı Devleti'nde Kösem Valide Sultan, Harizmşahlar'da Alaeddin Tekiş Han'ın eşi Terken Hatun ayrıca örnek gösterilebilir.

Yapılan bu değerlendirmeler doğrultusunda denebilir ki, İslam'da kadının, kamusal alanda görev yapabilmesini yasaklayan açık ve bağlayıcı bir nas mevcut değildir. Aksine bu kapıyı aralayan deliller mevcuttur. Tarih boyunca kadının kamu görevlerinde nispeten istihdam edilmiş, devlet başkanlığı görevinde ise hiç bulunmamış olması, Doğu'ya ve Müslümanlara mahsus değildir. Bütün dünyada, geçmişte ve günümüzde bu uygulamanın hâkim olduğu görülmektedir. Bu tarihi gerçek de İslam'ın tezini güçlendirmektedir (Karaman, 1991: 291). Allah Teâlâ olgunlaşmaları amacıyla erkek ve kadına, birbirini tamamlayan farklı özellik ve kabiliyetler de vermiştir. Bu özellik ve kabiliyetler aksine bir ihtiyaç ve zaruret bulunmadıkça tabii bir iş bölümünü ve öncelikler sistemini beraberinde getirmektedir. Bu itibarla devlet başkanlığındaki öncelikler dikkate alındığında görevin gerektirdiği metanet, soğukkanlılık gibi özelliklerin mevcudiyeti, duygusal hassasiyetin azlığı, hamilelik, loğusalık ve adet görme gibi hassas durumların olmaması nedeniyle erkeklere aittir; bununla beraber ihtiyaç ve zaruret bulunursa kapı kadınlar için de açıktır

Sonuç

İslam, başta Cahiliye toplumu olmak üzere eski kültürlerdeki erkeğin kadın üzerindeki mutlak üstünlüğünü kırmakla kalmamış, koyduğu kurallarla onun özerk kişiliğini teminat altına almıştır. Yakın zamanlara kadar birçok Batı ülkesinde kadına eksiksiz bir hukuki şahsiyet ve ehliyet tanınmazken, asırlarca önce İslam ona tam bir hukuki şahsiyet tanıyarak onları erkeklerin vesayetinden kurtarmıştır.

Kadın ve erkek arasında mevcut ontolojik farklılıklar her iki kesimin lehine bazı görevlerin icrasında avantajlar sağlamış olsa da kadının yaratılış fonksiyonları itibariyle siyasi görev üstlenmesinde bir engel teşkil etmediği görülmektedir.

Kadının yöneticilik görevinde bulunamayacağı konusunda içtihatla bulunup görüş beyan edenlerin bu tür yaklaşımları naslardan çok onların buldukları dönemin toplumsal ön kabullerini yansıttığı rahatlıkla söylenebilir. Kadının kamusal alanda çalışmasına dair yasaklayıcı hükümler bulunmadığı; aksine kamunun her türlü kesiminde görev yapabileceğine fırsat tanıyan deliller bulunduğu; kamuda nispeten az istihdamının ve devlet başkanlığı görevinde de çok az sayıda kişi ile temsil edilmesinin ise sadece müslümanlara has bir konu olmadığı, tüm insanlığın meselesi olduğu ve bu görevin gerektirdiği fitri donanımın daha ziyade erkeklerde bulunduğu, buna rağmen ihtiyaç halinde kapının kadınlara da açık olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Afzalur R. (1996). *Siret Ansiklopedisi*, (ter. Heyet). İstanbul: İnkılap.
- Akkaya, N. (1991). “İslam Hukukunda Kadının Siyasi Hakları,” *İslami Araştırmalar*. Cilt: 5, Sayı, 4, ss. 236-250.
- Akdemir, S. (1991). “Tarih Boyunca ve Kur’an-ı Kerim’de Kadın.” *İslami Araştırmalar*. Cilt: 5, Sayı, 4, ss. 260-270.
- Aktan, H. (1996). *İslam’a Göre Kadının Sosyal Aktivitesi, Sosyal Hayatta Kadın*. İstanbul: Ensar.
- Alūsî, Ş. M. (1985). *Ruhu'l-Me’anî fî Tefsiri'l-Kur’ani'l-Azim ve’s-Seb’i'l-Mesani*. Beyrut: Dâru İhyai’t-Türasi'l-Arabî.
- Aydın, M. A. (2001). “Kadın”, *DİA*. Cilt. XXIV. İstanbul.
- Azimli, M. (2002). “Kadınların İdareciliği Konusundaki Rivayete Tarihsel Bağlamda Eleştirel Bir Yaklaşım”, *İslami Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 15, Sayı, 3, ss. 417-422.
- Buharî, M. b. İ. (1992). *Camii’s-Sahih*. İstanbul: Çağrı.
- Coşkun, A. (2011). *Sosyal Değişme Kadın ve Din*. İstanbul: Rağbet.
- Demirel, C. (2016). “Kadın Erkek Eşitsizliği Vehmini Uyandıran Konular ve Bu Konuyla İlişkili Ayetlerin Yorumları”, *Kırkkale İsl. İlim. Fak. Der.* Yıl: I, Sayı: I, ss. 62-74.
- Derveze, M. İ. (2000). *Tefsiru'l-Hadis*. Kahire: Daru'l-Garbi'l-İslamî.
- Ebu Davud, S. b. E. (1992). *Sünen*. İstanbul: Çağrı.
- Eskicioğlu, O. (1994). “İslam’da Kadının Yeri”, *DEÜİFD*. Sayı: 8, ss. 85-120.
- Fazlurrahman. (1993). *Ana Konularıyla Kur’an*, (çev. Alpaslan Açıkgenç). Ankara: Fecr.
- Görgülü, Ü. (2014). *Kadın ve Siyaset*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Gürler, K. (2001). “Kadının Yöneticiliği Meselesi –Bir Hadisin Okunuşu ve Eleştirisi-“ *Dini Araştırmalar*. Cilt: 4, Sayı: 11, ss. 67-94.
- İbü'l-Arabî. (ts.). *Ahkamu'l-Kur’an*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife.
- İbn Hacer, A. (1995). *İsabe fî Temyizi's-Sahabe*. Beyrut: Daru'l-Fikr.
- İbn Haldun, A. b. M. (1981). *Mukaddime*. Beyrut: Mektebetü'l-Maarif.
- İbn Hazm, (1988). *Muhalla bi'l-Asar*, (thk. Ahmed Muhammed Şakir). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Hişam, A. b. H. (1971). *Siretu'n-Nebeviyye*. Beyrut: Dâru't-Türasi'l-Arabî.
- İbn Kesir, İ. (1983). *Tefsiru'l-Kur’ani'l-Azim*. Beyrut: Dâru'l-Marife.
- İbn Kudame, A. (1342). *el-Muğni*. Medine: Mektebetü's-Selefiyye,
- İbn Sa'd, E. A. M. (1968). *Tabakatu'l-Kübra*. Beyrut: Dâru Sadr.
- İsfahani, R. (2013). *Müfredat Kur’an Kavramları Sözlüğü*. (Ter. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu), İstanbul: Çıra.
- Karaman, H. (1991). “Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevleri,” *İslami Araştırmalar*. Cilt: 5, Sayı, 4, ss. 284-291.
- Kırbaçoğlu, M. H. (1991). Kadın Konusunda Kur’an’a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler,” *İslami Araştırmalar*. Cilt: 5, Sayı, 4, ss. 271-283.
- Maverdi, A. b. M. (1966). *Ahkamu's-Sultaniyye ve'l-Vilayadi'd-Diniyye*, Mısır: Matbaatu Mustafa el- Babî el-Halebi.
- Müslim, b. H. (1992). *Camii's-Sahih*. İstanbul: Çağrı.
- Öztürk, M. (2016). *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*. Ankara: Ankara Okulu.
- Şekerci, H. (2015). *Kur’an Hayat Ekseninde Mümin Kadın*. İstanbul: Ekin.
- Şevkanî, M. b. A., (trç). *İrşadu'l-Fuhul ilâ Tahkiki'l-Hak min İlmi'l-Usul*. Beyrut.
- Taberî, M. b. C. (1988). *Camii'l-Beyan an Te'vil-i Ayi'l-Kur’an*. Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Tirmizî, M. b. İ. (1992). *Sünen*. İstanbul: Çağrı.
- Topaloğlu, B. (2013). *İslam'da Kadın*. İstanbul: Ensar.

Vedûd, A. M., (2000). *Kur'an ve Kadın*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Yazır, E. M. H. (1979). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat.